

"ושכבתם..." (שם) - "שתהיו עמלים בתורה" (כ"ו גרש"י)

להר"ר אברהם אליעזר גולדשמיד, מיקירי ירושלים, היתה חנות צבעים לפרנסתו. היה מפורסם בכל ירושלים שגולדשמיד הוא אדם ישר והיה קידוש ה' גדול בהתנהגותו בחנות.

היה לו סדר קבוע, לפני ותיקין היה לומד שעה וחצי 'חק לישראל' ומשניות. ואחר התפילה למד שעה ומחצה, שיעור במשניות, 'יסוד ושורש העבודה' ועוד. חוק ולא יעבור, בין בחול בין בשבת. בזכות שיעור זה ניצל ממוות! פעם בנו בנין צמוד לביתו. הקבלן בנה פיגומים, הכנה לקיר והביא מערבול בטון. להפתעתו ראה שהקיר אינו מתמלא עד הסוף... הזמין עוד שני מערבלי בטון...

כאשר רבי אברהם חזר לביתו אחר השיעור חשכו עיניו, חדר השינה היה מלא בבטון בגובה שלש מטרים... נתברר שהקיר המשותף לא החזיק מעמד בפני לחץ הבטון והתפורר, הבטון קבר את מיטות חדר השינה וכל חפציו. אם רבי אברהם היה ישן או נח על מיטתו, היתה זו חלילה קבורתו.

הרה"צ מרדכי יפונה, איש אמת, תושב שכונת "בית וגן", [שבימים אלו חל היארצייט שלו], היה חוזר מעבודתו עייף מאד, ואף אם לא הספיק לנוח, היה רץ לשיעורו של הגאון רבי יחזקאל אברמסקי. פעם התלונן: 'ממש נורא, אני ישן בשיעור מעייפות, וזו ממש בושה, שר התורה מלמד פה ואני ישן...!'

חכך בדעתו ומצא עצה, ביקש והתחנן מאחד היושבים קרוב לרב אברמסקי שיחליפו מקומות, נענה האיש לבקשתו. סיפר בנו: "אבא אמר לי תוך הרמת קול 'מהפחד לשבת ליד מלך התורה - מאן מלכי רבנן - כבר פרח ממני החשק לישון ומתוך זה נהייתי ערני ומקשיב!'"

"נר" עפי"ז זכרונות מבנו שליט"א

"ושכבתם ואין מחריד". (כ"ו ר)

אזעקה שהחלה לפעול בשבת ומפריעה לשכנים לישון, מותר לרמוז לגוי שלא בדרך ציווי לעשות את הנצרך כדי להפסיק את פעולתה, ולהראות לו את השלט. ואם בין השכנים ישנם חולים, מותר אף לומר במפורש לנכרי להפסיקה. ("ארחות שבת" כ"ג מ"ו ל"ד)

טייפ שהופעל בטעות והוא מרעיש מאד, יכסנו בשמיכות, ואם אין די בזה מותר לרמוז לנכרי בדרך סיפור לכבותו. (שם כ"ג מ"א)

מותר בשבת לרמוז לנכרי לכבות את האור, כגון שיאמרו לו בדרך סיפור 'קשה לישון בחדר, כיון שהאור דלוק'. (שם כ"ג ל"ו)

ישראל שעבר וציוה על גוי לכבות נר, מותר לישון שם. (שם כ"ג כ"א)

נכרי שראה שהאור בבית ישראל דלוק בשעה מאוחרת, והבין שארעה תקלה, כתבו הפוסקים שמותר להניחו לכבות ואין צריך למחות בו, ומותר ללכת לישון בחדר זה. (שם כ"ג ה' ועיי"ש מפוסקי זמננו)

קטן המפחד מפני החושך או עלול לפחד, מותר לומר לגוי להדליק אור, ומותר לאחרים להנות מהאור הזה. וכן מותר לומר לגוי לכבות את האור כדי שהקטן ישן. ("שמירת שבת כהלכתה" החדש ל"ח כ"ו)

"ושכבתם ואין מחריד". (כ"ו ר)

סיפר הגאון רבי ברוך קונשטט: כשהגאון רבי דוד צבי הופמן היה שוכב לנוח בצהריים, היה מורה לבני ביתו לומר, באם מחפשים אותו, שהוא מכין עכשיו את השיעור! לא כל אחד צריך לדעת מה הוא עושה כרגע, ולא היה מעוניין שידעו על כך. וכיוון בזה, שעל ידי השינה יוכל לומר טוב יותר את השיעור, ואם כן המנוחה נכללת גם בתור הכנה לשיעור. ("שלמי מועד")

אבא לא בבית...

אדם שבא לבית ובעל הבית מעוניין לנוח, או שאינו רוצה לקבלו מאיזו סיבה שהיא. התיר מרן הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך שאחד מבני ביתו יאמר לו שאינו נמצא בבית.

וסברתו שיש בזה משום דרכי שלום, שיכול לשנות, כי אם יאמר לו את האמת שהוא עסוק, או שרוצה לנוח וכדומה, הוא עלול להיפגע ולכעוס עליו, כי הרי אם יבוא אדם נכבד הוא כן יקבלו, ובכך מראה שאינו מחשיבו כראוי.

אבל זה פשוט שאסור להורות לבנו הקטן שיאמר 'אבא לא בבית'... או אפילו לומר כך לאשתו כשבנו הקטן שומע, כי על ידי זה עלול להתרגל לשקר. (שם)

בחג הסוכות תש"ט, בעת שהייתו של ראש ישיבת "קול תורה" הגאון רבי יחיאל מיכל שלזינגר בבית החולים "שערי צדק" ישב תלמיד ליד מיטתו כדי לסעדו.

היה רבי יחיאל מיכל טרוד במחשבותיו שעה ארוכה, לפתע אורו עיניו ואמר "עכשיו אני מבין!" פנה לתלמידו והסביר פשרו של ענין, וכה סיפר:

"אתמול בשעת צהריים של ערב החג אחר הלווייתו של הגאון רבי יוסף צבי דושינסקי, ראש ישיבתנו, הגאון רבי ברוך קונשטט נכנס לחדרי באומרו 'זקוק אני למנוחה, באתי לשבת כאן בחדרך לפוש קמעא'. מאתמול ועד רגע זה אמר רבי יחיאל מיכל טרחתי להבין פשרו של ביקור ארוך זה. והרגע עלה ברעיוני פתרון התעלומה:

הרב דושינסקי נקבר בחצר בית החולים "שערי צדק", רבי ברוך הבין ברוב חכמתו שרבים מן המשתתפים בהלווייה יחפצו לעלות לחדרי כדי לקיים מצות ביקור חולים, אולם הוא חשש שריבוי המבקרים יהיה עלי לטורח, לכן ישב בפתח החדר, וכשיראו הבאים את שני ראשי הישיבה יושבים בצוותא, לא יצו להפריע לשיחתם וימנעו מלהכנס..."

("באר אלהן")

בשנים עברו היו המונים עולים על קבר שמואל להילולא ביום זה. **וכדברי רש"י שכתב:** "יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו, ומדי שנה כשיגיע אותו היום, מתקבצים תלמידי חכמים ובים על קברו עם שאר העם, להושיב ישיבה שם". (יבמות קכב.)

'כל שנה בכ"ח באייר, הולך הנשיא של ספרדים על קבר שמואל הרמתי ועמו כל איש אשר נדבה רוחו, ולנים שם עם עוד ת"ח כל הלילה ... והנשיא אומר התפילה בבכיה גדולה עד שכולם בכו בבכיה כזו גדולה, שאם היה לאדם לב אבן הוא היה נימוח! **אחר כך התפללו** ... וישבו ללמוד ספר שמואל. בחצות הלילה כיבו את הנרות, ישבו בחושך, ועשו תיקון חצות בקול בכי. אחר שגמרו, למדו מעט זוהר, ושנו המשקה שקורין קופי חמה... גם אכלו בייסקוטין ומיני מתיקה...". (שאלו שלום ירושלים" שנת תס"ו 1706)

הרבה מבני ירושלים הולכים להשתטח על קבר שמואל הנביא מבני סמואל ולנים שם. ולמחרתו יתפללו שנית, מפני שיש ספק ביום פטירתו, אם הוא בכ"ח או בכ"ט באייר. ("פרדס צבי")

באים מסוריה, מצרים ובבל, עם קהל ירושלים להשתחוות על קבר שמואל הנביא. (רבי יצחק בן אלפרא שנת ר"א 1441) **ומדליקין אבוקות גדולות** מלבד מה שמדליקין נר תמיד ... שאומרים שהרבה עקרות נפקדו וחולים נרפאו בנדר שהתנדבו שם. (רבי עובדיה מברטנורא שנת ר"ח 1448)

עני הערבים היתה צרה בהילולא זו, לכן אסרו על היהודים להכנס לקבר ולהתפלל בו. ברשעותם אטמו את מערת הקבורה והקימו במקום מסגד גדול. עברו שנים ותמורת שוחד הצליחו היהודים לבטל את האיסור, וחידשו את ההילולא.

אך לאחר זמן שוב הצליח שייך ערבי אכזר למנוע את הכניסה לקבר. גזילת הקבר מידי היהודים הביאה לביטול ההילולא והחגיגות המיוחדות שהיו בקבר, והעולים הבודדים שכן הגיעו למקום להתפלל נאלצו לשלם לשומרים דמי כניסה. (ס"ה)

"והשימותי את מקדשיכם - מן שיירות של ישראל שהיו מתקדשות ונוערות לבא שם". (רש"י כ"ו ל"א)

נהגו ישראל להביא את ילדיהם להסתפר בקבר שמואל הנביא. את השיער היו שוקלים ונותנים תמורתו כסף לשמן ונרות ושאר צרכי המקום וחלקו לעניים.

מעשה באחד שנדר לגלח את בנו בקבר שמואל הנביא. כשהגיע לקבר, גילה לאכזבתו שהערבים השתלטו על המקום ולא נותנים ליהודים להכנס - נשאל הרדב"ן: מה תקנתו?

והשיב: מנהג זה נדר גמור ואין להקל בו. והיה: אם נדר אחר שהמקום נתפס בידיהם והוא לא ידע מכך, הרי זה נדר בטעות.

ואם נדר לפני כן, הדבר תלוי - אם הוא תלמיד חכם או עם הארץ. **אם הוא ת"ח:** את שנתחייב יתן לעניים, שהרי לקבר שמואל הנביא אי אפשר לתת, כי הערבים יקחוהו לעצמם. ואת התספורת יעשו לילד במקום שירצו, וכי איכפת לו לנביא היכן יגלחו את הילד... ובפרט דהוי אונס ניכר ואנוס רחמנא פטריה.

אך אם הנודר הוא עם הארץ יתירו לו נדרו, כדי שלא יהיו הנדרים קלים בעיניו, והדבר תלוי, אם הוא התחרט מעצמו פטור מהכל. ואם פתחו לו את הנדר, יתן כאשר נדב. (שו"ת הרדב"ן תר"ח)

"ואם מך הוא - שאין ידו משגת ליתן הערך הזה - העמידו את הנערך לפני הכהן - על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן". (כ"ח/ז' ורש"י)

כתב מהרלב"ח: נהגו שהנודרים לאדונו שמואל באים לבית ציון הנביא ע"ה, ובכסף הנדרים מדליקים שמן לכבודו, ואת הנוטר נותנים ביד הנאמן על ההקדש והוא מחלק אותו.

כנראה שזכה לזה הנביא שמואל מפני שלא היה נהנה מאחרים בכל ימיו כמו שהעידו עליו, לכן ה' זיכה לזכות את הרבים, שיעשו מצוה מנכסיהם וידורו נדרים לשמו, וכך הורגלו רבים.

מעשה בבחור, אליעזר בן יפת שמו, שבזמן המגיפה נדר 'רבע גופו לאדונו שמואל', ועתה בשל עוניו וחולשתו לא יכול לקיים

את נדרו, וחושש כי זו הסיבה שהוא נשאר עד עתה חולה ומרושש, ושואל מה יעשה?

פסק המהרלב"ח: לכאורה נדרו נדר, וישומו את גופו ויהיה צריך לשלם, אמנם יכול לפרוע מעט מעט את אשר נדר.

אך להלכה כיון שבחור זה הינו עני מסכן ואנוס, ואין באפשרותו לקיים את נדרו, עדיף להתיר לו נדרו, ואפילו שנדר אותו בעת צרה, ובפרט שלבו נוקפו שכל הצרות הגיעו עליו מכיון שלא קיים את נדרו.

ולמעשה, בחוכמתו הגדולה, הורה המהרלב"ח לשואלים לברר אצל אותו בחור עני מה היתה כוונתו בזמן נדרו?

והיה, אם למד מדרכי האומות שבעת צרתם נודרים גופם ונותנים כסף תמורתו לקדושים שלהם, אם זו היתה כוונתו, אין בדבריו ממש, ואינו צריך 'התרה', אדרבה, עליו לבקש סליחה ומחילה מנורא עלילה, ואולי בזה מחלתו תעבור. ונראה מאד שעלול להיות כי לזה התכוון בנדרו לשון משונה כזו 'רבע גופו'. ורק אם יאמר שנדר כדרך בני ישראל, אזי נדרו נדר.

(שו"ת מהרלב"ח ג' ודן באריכות בדיני ערכין ושומה עיי"ש)

נתן ה' גדולה לשמואל שלא היה לאיש מישראל לפניו מעולם! והיו קוראין אותו בחמש לשונות של חיבה: נאמן, נכבד, נביא, רואה, איש האלקים. (משנת ר"א שמיני)

מצאצאי שמואל הנביא

אחד מהראשונים היה רבי שמואל הלוי בר עלי, כיהן בבגדד כראש הישיבה הגדולה. היה לו ספר יוחסין עד שמואל הנביא.

'שר מלא בחכמה, תורה שבכתב ותורה שבעל פה וכל חכמת מצרים, אין דבר נעלם ממנו, ויש לו אלפיים תלמיד, ובכל ארץ אשור וערי פרס ומדי וארץ בבל אין להם דין אלא מה שמוסר ר' שמואל ראש ישיבה, ונותן רשות בכל עיר לדון ולהורות, וחותרו הולך בכל הארצות, והכל יראים ממנו, ויש לו כמה עבדים משרתים שרודים את העם במקלות...

ולא היו לו לרבינו בניו כי אם בת אחת, והיא בקיאה בתורה ובתלמוד, והיא מלמדת תורה לבחורים, כשהיא סגורה בבנין ודרך חלון היא מלמדת והתלמידים בחוץ למטה ואין רואין אותה!.

(מסעות רבי בנימין מטודילה", "מסעות רבי פתחיה מרגנשבורג", "שמות חכמים")

'רבי אלעזר בן צמח ראש ישיבה בבגדד ונקרא "ראש הסדר", מיוחס עד שמואל הנביא, והוא החזן, כי הוא ואחיו יודעים לנגן הזמירות כמו שהיו המשוררים מנגנים בזמן שבית המקדש היה קיים'. (מסעות רבי בנימין מטודילה)

האם התאריך בו מקובל שמת שמואל הנביא מוסכם?

דבר פלא הובא בס' "פנים יפות": נאמר "ויהי כעשרת הימים ויגף ה' את נבל וימת", אומרת הגמ' אלו עשרה ימים שבין ר"ה ליום כיפור. הביא רש"י מהירושלמי, שתלה הקב"ה לנבל שבעת ימי אבלותו של שמואל, שלא יתערב אבל רשע באבלו של צדיק, נמצא ששמואל מת בג' תשרי. (שמות ב' ב' 'ותצפנהו' - ב' תקופות)

וצ"ע, שהרי בירושלמי שם נכתב שתלה לו ה' לנבל שבעת ימי אבלות שמואל, ואח"כ חלה ג' ימים ומת מיתת מגיפה, נמצא ששמואל מת בר"ה? נב. כידוע ראש השנה הוא היום בו נפקדה תנה, אמו של שמואל. (נ"ר)

וב"יפה ללב" כתב שעל פי רש"י בסיפור מיתת נבל נראה להדיא ששמואל הנביא מת בכ"ט אלול, ערב ראש השנה. (או"ח תק"פ וצ"ע)

כדי לסדר את המקובל והמובא בשו"ע ששמואל מת באייר, יש לבאר כדברי הריטב"א והרש"ש, שאין הכוונה שנבל מת בעשרת ימי תשובה ממש, אלא הקב"ה נהג עמו כעין עשרת ימי תשובה 'כעשרת', וכפי הגירסה בירושלמי (ביכורים ב' א') ובמדרש שמואל (כ"ו).

'ויהי היום' היום בו התפללה חנה היה יום מתן תורה (שם וי"א ר"ה). **אף שחנה התפללה בחג השבועות,** לא זכר ה' לפקודה עד ר"ה. בדק הקב"ה בחודשים אלו אם חנה שינתה דרכה לנהוג בויתור על פנינה, וכיון ששינתה זכתה להפקד. (חת"ס, "דברי טובה" שמואל א' א' ד')

ונסיים במה שהתחלנו: היה יהודי בירושלים ושמו ר' שלום, שהיה מעורר את האנשים לתפילה בקול גדול. כשנפטר המליצו עליו את המקרא 'שלום בארץ ושכתם ואין מחריד'... (ס"ו)